



Kunst en cultuur

Protocol tussen onderwijs en cultuur: *yes minister, no minister!*

Stefaan Vandelacluze

Het veelbesproken protocol tussen cultuur en onderwijs is een soort van engagementsverklaring tussen de toenmalige Minister van Onderwijs en Vorming, Marleen Vanderpoorten, en de Minister van onder andere Cultuur en Jeugd, Bert Anciaux. Beide excellenties spraken af om een beleid te ontwikkelen op de verschillende niveaus waar de beleidsdomeinen cultuur en onderwijs elkaar raken. Om dit te kracht bij te zetten, lieten ze zich ruggensteunen door het toenmalige Vlaams regeerakkoord dat kennis en creativiteit als een primaire doelstelling benoemde en cultuur als een hefboom onderschreef voor een maatschappij die waarden als openheid, verdraagzaamheid, democratie, creativiteit en kritische zin bij de brede bevolking wil aanscherpen. Zonder vooruit te lopen op onze eindconclusies, kunnen we hier niet anders dan bedenkelijk kijken naar het feit dat ministers uitgebreid moeten argumenteren om samen een beleid te mogen uitbouwen, terwijl de dagelijkse werking in scholen en culturele instellingen aantoont dat het veld al vijf stappen verder staat. Als je dan toch zo'n protocol nodig hebt, impliceert dit misschien dat er andere problemen zijn. Iedereen is er immers reeds van overtuigd dat het onderwijs voor kunst en cultuur een zeer interessante plek is om democratiserend te werken en je er meer dan elders iedereen op z'n minst in aanraking kan brengen met kunst en cultuur. Waarom dan dit protocol tussen onderwijs en cultuur? Het antwoord kan worden gevonden in de geschiedenis van beide departementen. Diezelfde duistere gangen van ons Vlaamse overheidsapparaat zijn trouwens verantwoordelijk voor de uitkomst van dit protocol.

27

1. De regeling van de werkzaamheden

Door allerlei veranderingen van decreten in de culturele sector en door de dynamiek van het onderwijsveld ontstond er wrevel tussen beide belendende sectoren. Een aantal verantwoordelijken vroeg zich af of het wel kon dat geld van de ene naar de andere sector vloeide doordat elk departement voor werkingen die eigenlijk tot de bevoegdheid van het andere behoorden op onrechtstreekse of soms zelfs rechtstreekse

wijze instond voor de financiering ervan. Zeker in budgettair moeilijkeren tijden worden zo'n vragen steeds dwingender. Omdat iedereen besepte dat het niet echt opportuun zou zijn om dan maar de geldkraan naar de ander dicht te draaien, werd er besloten om uit te zoeken hoe ze deze 'scheve' situatie konden ombuigen zonder werkingen plat te leggen. Men wilde onderzoeken hoe de middelen die in de twee departementen op dat moment in kruispunt-



werkingen van cultuur en onderwijs stopten, door het bundelen van de krachten beter zouden kunnen gaan renderen, met andere woorden, meer mensen zouden kunnen bereiken.

Het protocol was aldus een nobel initiatief van de regering om te voorkomen dat men kinderen, jongeren en organisaties pijn zou doen en er tegelijkertijd voor te zorgen dat men nog een stap vooruit zou kunnen zetten. Ergens was het ook een blijk van onwetendheid: de overheid wist blijkbaar niet volledig hoe binnen onderwijs en cultuur de vork aan de steel zat. Daarom werden tijdens de loop van dit protocol allerhande onderzoeken uitgevoerd over bijvoorbeeld de omvang van de alternatieve kunstopleidingen – lees vorming die niet door onderwijs wordt betaald. Het protocol was dus ergens een zoektocht naar wat er al was en wat er zou moeten zijn: een uitschrijven van een nieuw beleid, op basis van de realiteit van het veld! Dit moest gebeuren door de installatie van structureel overleg via drie werkgroepen: voor de schooltijd, voor de vrije tijd en voor de professionele tijd. Deze drie werkgroepen moesten zich buigen over wat er in hun deelgebied allemaal aanwezig was of mogelijk zou moeten zijn. De werkgroepen werden bevolkt door het veld en door de administratie.

Naast dit structureel overleg werd er binnen het protocol ook afgesproken om in de schoot van CANON, de cultuurcel van het departement onderwijs, gefaseerd een Steunpunt Cultuur en Onderwijs uit te bouwen. Het huidige CANON is een soort van afgeschermd gebied binnen onderwijs waar een handvol gemotiveerde onderwijzers al enige tijd werken aan de integratie van kunst en cultuur binnen het onderwijs. Het is eigenlijk al een soort van centraal onderwijs-cultuurloket waar allerhande praktische initiatieven

worden uitgedacht en ondersteund die het protocol in een breed en diep beleid wou gieten.

Merkwaardig is wel dat er tijdens de loop van dit protocol in beide sectoren evoluties waren die de gecompliceerde uitgangssituatie waaraan men met dit protocol wou verhelpen, nog verergerden. Binnen het jeugddecreet werd bijvoorbeeld letterlijk ingeschreven dat daar organisaties die werken binnen de schooltijd, subsidies kunnen aanvragen. Bovendien werd in deze periode ook het kunstendecreet ontwikkeld waarbinnen eveneens aan organisaties de mogelijkheid geboden wordt om bruggen te slaan tussen onderwijs en cultuur. Alle goede bedoelingen ten spijt werd de noodzakelijke beleidsruimte voor dit protocol tijdens de loop ervan dus steeds kleiner.

Wat gebeurt er momenteel allemaal in dit veld? Er zijn enorm veel organisaties die dagelijks bruggen bouwen tussen cultuur en onderwijs. Eerst en vooral is er het onderwijs zelf (met als belangrijke actor het deeltijds kunstonderwijs). Daarnaast is er de kunstensector, het jeugdwerk, de museumwereld, het volwassenenwerk, de provinciale kunsteducatieve steunpunten, enzovoort. Het gaat met andere woorden om een enorme sector waar iedereen voor iedereen werkt. Het gespecialiseerde landelijk jeugdwerk bijvoorbeeld geeft vorming aan leerkrachten, werkt projecten uit op school. Diezelfde jeugddiensten werken ook projecten uit voor cultuurcentra en kunsthuisen en zijn zeer actief voor andere jeugddiensten en –bewegingen. Al die jeugd- en culturele organisaties waarvoor deze gespecialiseerde landelijke diensten werken, zijn op hun beurt ook weer actief binnen het jeugdwerk en het onderwijs. We kunnen gerust stellen dat de cultuur/onderwijssector een zeer grote en warrige sector is.

Met deze doelstellingen in het achter-



hoofd kunnen we nagaan wat het protocol heeft opgeleverd. Is er inderdaad een nieuw beleid te ontwaren tussen onderwijs en cultuur? Voor we hier een antwoord op kunnen geven, moeten we eerst overlopen met wat de genoemde werkgroepen op de proppen zijn gekomen en hoe hun werking is verlopen.

2. De commissies voor het plenum

Het protocol vermeldt wat er allemaal zou moeten gebeuren. De werkgroepen moesten het werk doen; ze hebben de grote plenaire vergadering met het veld op 17 maart 2004 voorbereid. De werkgroepen startten in mei 2002 en hebben dus een kleine twee jaar vergaderd. Het waren geen gemakkelijke jaren: de werkgroepen waren nog in het vooruitzicht gesteld en daar begon de ellende al. Vooral de werkgroepen rond schooltijd en vrije tijd hebben er lang over gedaan om zich samen te stellen. Er werden allerlei intriges verzonnen om toch maar in die werkgroepen te geraken, wat ook als positief kan worden bekeken: de verwachtingen waren duidelijk hooggespannen en men dacht dat het absoluut noodzakelijk was voor een organisatie om er zijn of haar belangen te verdedigen. De initiële perceptie over dit protocol stond dus bijzonder ver van zijn eerste opdracht: een beleid uittekenen. De perceptie sloot nauwer aan bij de tweede opdracht: het uitbouwen van een steunpunt. Het is begrijpelijk als men zegt dat er een steunpunt komt dat cultuur/onderwijsorganisaties gaat steunen, dat men daar graag bij is om te zien of het wel goed is.

Na een eerste niet erg vruchtbare periode zijn de verschillende werkgroepen dan wel ernstig van start gegaan. Hun resultaten hebben ze voorgesteld op de voornoemde grote plenaire studiedag. Opmerkelijk is dat men vanaf het ontstaan van de werkgroepen tot de studiedag erg schaars is geweest met het

verstrekken van informatie. Men wou vooral voorkomen dat er polemieken zouden ontstaan die de al ietwat gespannen verhoudingen tussen de departementen onderwijs en cultuur zouden doen escaleren: Onderwijs is van mening dat het zeker genoeg betaalt en cultuur heeft het moeilijk met het feit dat heel wat kunsteducatieve knowhow bij haar zit en zonder noemenswaardige vermelding wordt aangewend door onderwijs. Daarnaast zijn er ook een aantal historische spanningen die niemand echt wil of kan benoemen. Het is bijgevolg begrijpelijk dat men het gehele traject een beetje wou afschermen.

Mijns inziens heeft deze keuze echter een aantal ongewenste gevolgen gehad. Doordat het protocol zich op die manier lange tijd in de grootste geheimhouding heeft ontwikkeld, ebde de belangstelling ervoor weg in de sector. Men geloofde er niet meer in dat deze overeenkomst in de praktijk veel zou opbrengen. Een meer transparante en continue communicatie had het wellicht mogelijk gemaakt om dit protocol hoger op de politieke en maatschappelijke agenda te houden. De plenaire studiedag viel bovendien te dicht bij de Vlaamse verkiezingen waardoor het momenteel uitkijken is naar de nieuwe coalitie om te zien of men dit waardevolle initiatief toch een praktisch resultaat wil geven. Veel goede voortekenen voor een dergelijke afloop vallen momenteel echter niet te ontwarren. De negatieve was die over het protocol hangt, werd op de studiedag met het veld scherp verwoord door de voorzitter van de overkoepelende werkgroep.

3. De plenaire vergadering

De studiedag startte met de mededeling dat twee jaar werken soms als een soort van stervensbegeleiding werd aanzien waarbij het niet onmiddellijk duidelijk was voor de directe omgeving of er nu



zou worden gekozen voor euthanasie dan wel voor palliatieve begeleiding. De toon was direct gezet. Als daar dan later op de dag schertsend werd aan toegevoegd na het aanhoren van een wild enthousiaste leerkracht die leuke cultuurprojecten had gedaan in haar klas dat deze lerares ofwel binnen een aantal jaar gefrustreerd zou zijn ofwel voor de CANON zou werken, dan is het onmiddellijk duidelijk dat ingewijden niet meteen veel heil verwachten van dergelijke beleidsafspraken.

Tijdens dit plenaire moment was er evenwel ook tijd voor de nodige discussies en voor een voorstelling van het werk van de drie individuele werkgroepen. Opvallend bij de werkgroep onderwijs was hun pleidooi voor een cultuurcoördinator op school die onder meer het contact zou moeten verzorgen met externe partners, zeg maar een soort van allrounder die het kunst- en cultuurbeleid van de school moet waarnemen en/of bedenken. We kunnen ons echter afvragen of het voorstel van de cultuurcoördinator niet meteen de roep van dezelfde werkgroep naar een steunpunt een beetje uitholt, want eigenlijk vraagt men hier een soort mini-vertegenwoordigers van het steunpunt in elke school. Vooral vanuit de onderzoekende vaststelling dat er nu al heel wat mogelijkheden zijn – enkel de centen en de decreten worden gemist – lijkt dit misschien niet meteen een top-prioriteit. Een cultuurmens in iedere school die zelf muzische dingen met de leerlingen zou doen, zou een heel andere zaak zijn, hoewel die ook zo zijn beperkingen heeft: één man of vrouw kan nooit alle muzische domeinen beheersen. Dus dan kiest men logischerwijs toch weer voor externen. Mijn stelling is: doe beroep op gespecialiseerde en professionele externen en probeer niet allerlei tussenniveaus te installeren, maar probeer om de drempels die

op scholen nog bestaan, weg te werken.

De mensen van de werkgroep vrije tijd kwamen met een waslijst aan voorzetsen en bedenkingen op de proppen. Eén concept kreeg hierbinnen heel wat aandacht: het concept van de vrije schooltijd. Op het eerste gezicht is dit een contradictio in terminis, maar na hun uiteenzetting bleek deze term heel wat zinnige inhoud te hebben. In het kleuter- en het lager onderwijs zou het vooral gaan om een soort van muzisch coördinator die de rest van het leerkrachten-team zou coachen in het muzisch werken in de klas, zoals de zorgcoördinator op zijn domein dat doet. In het secundair onderwijs legt men de verantwoordelijkheid bij de leerling zelf om liefst twee uur per week verplicht aan cultuur te spenderen (naar analogie met sport). Vooral dit laatste lijkt mij als idee bijzonder waardevol. Hoe dit concreet moet worden gemaakt, is echter een andere zaak. Wellicht zouden het sociaal-cultureel werk, de kunstinstellingen en het deeltijds kunstonderwijs hier een antwoord op kunnen bieden. Het lijkt mij dan ook zinvol dat er vanuit deze hoek op korte termijn concrete voorstellen zouden worden geformuleerd. Hiervoor is het wel nodig dat het kibbelen binnen deze sectoren stopt – wat niet in het vooruitzicht werd gesteld door het verloop van de discussies op deze dag. Er is inderdaad veel onrust (nieuwe decreten op alle terreinen in de voorbije vijf jaar) en iedereen probeert zich te positioneren. Als men bedenkt hoeveel tijd er hier in de voorbije jaren naartoe is gegaan, dan zou men wel heel veel haalbare voorstellen kunnen hebben doen.

Eén van de vele andere voorzetsen ging over de infrastructuur van de scholen en hoe die tijdens de 'vrije tijd' heel erg leeg staat terwijl plaatsgebrek één van de hoofdproblemen is bij kunst en cultuur. De gedachte echter dat cultuur een aan-



tal gebouwen van onderwijs zou renoveren in ruil voor gebruik buiten de schooluren, is evenwel nog niet klaar voor druk op de persen van de Vlaamse overheid.

De werkgroep professionele tijd heeft het gehad over de lerarenopleiding, de BAMA-kwestie en de noodzaak om studenten van kunstopleidingen meer toegang te verlenen tot projectsubsidies binnen de kunsten. Ze stelden wel vast dat hun discussies altijd na de feiten kwamen: de dingen waren al beslist. Ze vroegen daarom vooral dat in een eventueel volgend protocol expliciet zou worden vastgelegd welke engagementen er zouden worden genomen door de overheid. Dit lijkt mij echter één van de opdrachten van de werkgroep zelf.

4. 'Het incident is gesloten'

Met deze verschillende voorstellen en wat enthousiasme moeten we het dus doen. Zal dit genoeg zijn om het protocol opnieuw op te nemen in een volgend regeerakkoord? Durft men het aan om er een aantal van de praktische voorstellen als uitdagingen in te formuleren? Als we de partijprogramma's bekijken van de verschillende partijen dan zien we dat onderwijs daarin een zeer belangrijke plaats inneemt. Cultuur daarentegen krijgt er een zeer kleine plek toebedeeld. Het is trouwens bedroevend dat geen enkele partij het werk van het protocol zelf heeft verder gezet. De sector zal dus zeer ernstig aan de bel moeten trekken tijdens de opmaak van een regeerakkoord om nieuw leven te blazen in dit door stervensbegeleiding geplaaide protocol. De indruk ontstaat dat de verschillende politieke fracties dit 'incident' hebben gesloten. De overkoepelende vereniging van kunst-educatieve organisaties (FOK) stuurde haar voorzetten in de vorm van een

memorandum naar de verschillende partijen. Slechts één partij liet weten het te hebben ontvangen...

5. Conclusies

Het zal niet gemakkelijk zijn om het werk van de werkgroepen en hun soms utopische voorstellen verder te zetten of werkelijkheid te laten worden. Het water tussen onderwijs en cultuur lijkt soms wel erg diep. Misschien is het momenteel dan ook meer haalbaar om niet tegen de stroom van homogene beleidsbevoegdheden in te proberen roeien om een zeer zeker zinvol centraal steunpunt op te richten, maar eerder te werken aan mogelijkheden voor de verschillende initiatieven en organisaties in het veld. Het onderwijs stopt niet aan de schoolpoorten en de cultuursector begint niet pas 's avonds om vier uur te werken. Cultuurcentra en kunsthuisen programmeren of maken artistieke producties die in schoolverband worden bekeken. Scholen vinden het belangrijk om hun leerlingen in contact te brengen met het rijke cultuurleven in Vlaanderen. Dit maakt integraal onderdeel uit van de eindtermen en gelijk welk volledig opleidingsprogramma. Het is dus zinloos om te blijven denken in afgescheiden categorieën van onderwijs en cultuur. Aangezien onderwijs en de kwaliteit ervan hoog op de politieke agenda's stonden tijdens de voorbije verkiezingen, zouden we toch wel mogen verwachten dat kunst en cultuur op school veel belangstelling zullen krijgen de volgende vijf jaar. Op het terrein is voldoende goodwill aanwezig om te werken aan deze voorzetten. De ministers zeggen die ook te bezitten. De richting die de Vlaamse administraties uitwillen met het idee van dit protocol wordt echter minder duidelijk...



[Bio]

De auteur is coördinator van Mooss vzw, een landelijke jeugddienst voor actieve kunsteducatie die regelmatig in samenwerking met scholen projecten uitwerkt. Daarnaast publiceert hij regelmatig over theater, kunst en educatie.

